

Basil Danilović, un fotograf bănățean la curtea Regelui Milan I al Serbiei

Basil Danilović, a Photographer from Banat at the Court of King Milan I of Serbia

CRISTIAN OLIVIU GAIDOS*

Abstract: Basil Danilović, a Serbian photographer born in Becicherecul Mare in 1842, was awarded the title of „Purveyor to the Royal Serbian Court” in 1884. Between 1871 and 1874, he managed the Stockmann photographic studio in Timișoara, and from 1875, he became a partner of photographer Lazar Letzter. Together, they opened a modern photographic studio in Piața Sf. Gheorghe, Timișoara. After photographing the Romanian King Carol I's visit to Belgrade in 1884, Danilović, attracted by the opportunities in the Serbian capital, moved there with his wife, Sidonia, in 1885. He developed a friendship with the Roman Catholic priest Josef Brand, himself an amateur photographer. A member of the prestigious Photographische Gesellschaft in Vienna (1875), Danilović photographed the Serbian royal family Obrenović on many occasions.

Keywords: photographer, silver bromide gelatin emulsion, Josef Brand, Timișoara, Belgrade.

Proeminent fotograf bănățean de etnie sârbă, născut în Becicherecul Mare, Basil Danilović (Васа Даниловић)¹ a avut parte, în pofida originii sale

* Drd., muzeograf, Muzeul de Istorie, Etnografie și Artă Plastică Lugoj, gaidos_oli@yahoo.com

¹ Am întâlnit, în funcție de context, variante diferite ale numelui: Vasilije Danilov (de naștere), Basil Danilovits (forma germană), Danilovitch (franceză) și Васа Даниловић/ Vasa Danilović (chirilică), utilizată în ultima perioadă a vieții, când a locuit în Belgrad. Modul de formare a patronimelor la sârbi a fost reglementat treptat de-a lungul secolului al XIX-lea, în contextul procesului de modernizare a statului. Există numeroase cazuri în care soții au fost înregistrați diferit în actele oficiale, formele în *-ov* și *-ović* fiind adesea utilizate interschimbabil. În procesul de uniformizare, se conturează tot mai clar preferința pentru terminația *-ić*, dominantă astăzi

umile, de un parcurs profesional remarcabil, încununat de obținerea titlului de „furnizor al Curtii Regale Sârbe (1884)”. Istoricii fotografiei sârbe i-au creionat sumar activitatea profesională, raportându-se îndeosebi la imaginile executate în atelierul din Belgrad, în lipsa unor repere biografice fundamentate de cercetări arhivistice.

Etichetările superlative atribuite unor fotografi profesioniști din secolul al XIX-lea nu sunt întotdeauna conforme cu realitatea. Producția fotografică a unui studio, activ pe parcursul mai multor ani, are un caracter eterogen și reflectă, de cele mai multe ori trendurile în materie de recuzită, vestimentație și compoziție specifice unei decade². Expunerile reușite și atenția acordată montării fotografiilor pe cartoane, denotă mai degrabă un anumit standard de calitate al stabilimentului, decât aptitudinile artistice ale proprietarului.

În cadrul atelierelor renumite, cu mai mulți angajați și un flux mare de clienți, nu mai putem vorbi efectiv de implicarea fotografului-patron în realizarea înregistrărilor. Pentru corectarea unor datări eronate ale cartoarelor, se impune stabilirea unor repere temporale care să jaloneze evoluția profesională a fotografului. Ca atare, în lumina noilor surse documentare identificate ne-am propus să întregim biografia fragmentară a fotografului Basil Danilović.

Vasilije s-a născut pe 29 decembrie 1842, în Becicherecul Mare³, ca fiu al cojocarului Ioan Danilov⁴ și al Miliței Danilović⁵. Tânărul Vasa, deși a fost instruit în cojocărie de părintele său, a descoperit fotografia datorită unei conjuncturi favorabile. Bănuim că a fost inițiat în arta fotografică de pictorul István Őldal

în Serbia. Îi adresăm mulțumiri domnului Stevan Bugarski pentru completările aduse pe această temă și pentru traducerea din limba sârbă a actului de naștere al fotografului.

² Un exemplu de fotografie mai stângace este portretul unui băiat de aproximativ 10–12 ani, aflat într-o barcă, care mimează vâslitul. Angajații atelierului Danilović din Belgrad au încercat să sugereze prezența apei, deși imaginea a fost realizată în studio, iar efectul a fost obținut printr-un retuș grosolan aplicat în partea inferioară a fotografiei. [32 phot. de types et de costumes de Serbie, par Jean Lacroix, phot. à Genève, B. Danilovic, F. Regetzky, D. Krstovic, Georg Kraljevacki, M.M. Handzserlija, N. Lekitsch, tous phot. à Belgrade, F. Luckhardt, phot. à Vienne, don Vladimir Yakchitch en 1885], Bibliothèque Nationale de France, département Société de Géographie, SG WC-53, de pe site: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8528919j/f41.item.r=B.zoom#>.

³ Arhiv Vojvodine (Novi Sad), F. 402, 1756–1895, (duplicate), Parohia ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului” din Zrenjanin, Reg. botezați (1842), p. 46; Vasilije Danilov a fost botezat de capelanul Ioan Radici. L-a avut ca naș pe Ioan, fiul lui Isaia Popovici. CONFESION IN THE REGION, platformă online: <https://maticneknjige.org.rs/en/mk/register-book-zrenjanin-1842-orthodox-serbs-baptism/> Accesat 04.09. 2025.

⁴ Johann Danilov, cojocar, 53 ani, a decedat pe 24 mai 1864, *Gross-Becskereker Wochenblatt*, XIV, nr. 22, 28 mai 1864, p. 13.

⁵ Milița Danilović, 62 ani, din Karlovic, a decedat pe 2 oct. 1875, *Gross-Becskereker Wochenblatt*, 25, nr. 45, 6 nov. 1875, p. 14.

(1829–1916)⁶, care, în perioada 1860–1864⁷, a deţinut un atelier fotografic în casa lui Đorđe Danilović din Str. Timişoarei, nr. 1501. În Becicherecul Mare, comerciantul de coloniale, Đorđe Danilović – probabil o rudă apropiată a lui Vasa – a fost cunoscut sub numele de „greul alb”⁸. Încadrată ca profesiune liberă, fotografia le-a oferit indivizilor noi oportunităţi de afirmare în societate, spre deosebire de meseriile tradiţionale, ce implicau o formare etapizată şi multă muncă fizică.

La începutul anilor ’60 ai secolului al XIX-lea, pe fondul adoptării la scară largă a procedurii colodiului umed pentru negative (1852) şi a hârtiei cu albumină pentru pozitive (1847), fotografia comercială a înregistrat o creştere spectaculoasă. Această evoluţie a fost potenţată de răspândirea îndrăgitului format carte de visite (6 × 9 cm), pe care André Adolphe Eugène Disdéri (1819–1889) l-a introdus în 1854. Pe un singur negativ de sticlă, întrebuiţat până atunci doar pentru un singur portret, Disdéri a făcut 10 expuneri individuale cu o cameră de fotografiat prevăzută cu mai multe obiective. Costurile de producţie au scăzut semnificativ, oferind posibilitatea multiplicării în masă a imaginii fotografice⁹. Cererea de potrete, tot mai mare, din partea burgheziei, a impulsionat deschiderea unor ateliere fotografice permanente în centrele urbane din Banat.

Adolf Wippler (1834–1896)¹⁰, fiul unui pictor local, a construit primul studio profesional din Becicherecul Mare, în casa proprie, din Str. Pieţei (Marktgasse), numărul 680. Stabilimentul, prevăzut cu un salon de sticlă („Glass Salon”), a fost inaugurat pe 25 noiembrie 1864¹¹. La mai puţin de o lună, István Oldal deschide cel de-a doilea atelier cu luminator în casa lui J. Rehsittner (20 dec. 1864)¹².

⁶ Fiul unui zidar din Seghedin, István Oldal a învăţat să picteze de la Szutter Károly. Stabilite la Becicherecul Mare după Revoluţia de la 1848–1849, Oldal a deschis un atelier fotografic în 1853. Prin activitatea sa excepţională (1853–1895), István Oldal şi-a câştigat un loc special în istoria fotografiei bănăţene. Pentru mai multe informaţii vezi: Kalapis Zoltán, „A Becskerekéi fényíró”, în *Betűk és képek*. Forum, Újvidék, 1992, pp. 55–100.

⁷ *Gross-Becskerekéi Wochenblatt*, nr. 19, 12 mai 1860, p. 175.

⁸ „A fotográfia száz éve. Ki volt a legelső becskerekéi fotográfus”, în *Torontál*, (57), nr. 263, 18 nov. 1925, p. 3.

⁹ Adrian-Silvan Ionescu, „Introducere în tehnica şi arta fotografiei din secolul al XIX-lea. Inventatori şi maeştrii”, în *Materiale de Istorie şi Muzeografie*, Bucureşti, XXI, 2007, p. 138.

¹⁰ Adolf Wippler a deschis în 1870 o filială în staţiunea balneoclimaterică Băile Herculane. Succesul i-a fost garantat de numărul mare de vizitatori veniţi din toată Europa la băile de lângă Mehadia. Atelierul său a fost frecventat de personalităţi celebre, printre care Împărăteasa Elisabeta a Austriei, în 1887, şi pictorul Hans Makart, în 1881. Wippler a decedat pe 11 ianuarie 1896 la Budapesta. Detalii vezi: *Temesvarer Zeitung*, Timişoara, XLV, 1896, nr. 12, 16 ianuarie, p. 2.

¹¹ *Extra Beilage zum Goss-Becskerekéi Wochenblatt*, XIV nr. 3. 43, 22 octombrie 1864, p. 4.

¹² *Gross Becskerekéi Wochenblatt*, XIV, nr. 51, 17 dec 1864. p. 3.

La început de drum, Wippler, ținea să informeze publicul că atelierul său a fost amenajat întocmai după moda celor din Occident, sub atenta îndrumare a fotografului Nikolaus Stockmann din Viena, „cunoscut, de ani de zile, ca unul dintre cei mai pricepuți fotografi din întreg Banatul”¹³. Stockmann, într-adevăr, și-a făcut un nume, prin călătoriile pe care le-a efectuat la mijlocul secolului al XX-lea în localitățile din sudul Banatului: Biserica Albă, Vârșeț, Becicherecul Mare, Panciova, Neusatz, etc.

Colaborarea de lungă durată dintre N. Stockmann și A. Wippler, trebuie să fi influențat evoluția profesională a lui Vasa Danilović. După mai mulți ani lucrați în domeniu, Vasa primește conducerea atelierului Stockmann din Timișoara (1871). Stabilimentul din Str. Balului (Ball gasse), nr. 130 (casa M. Pruschinovszky, viazvi de Catedrala sârbă din Cetate)¹⁴, a întrunit toate condițiile de confort, pe măsura așteptărilor cerute unui „fotograf al Curții princiare sârbe”, distincție pe care Stockmann a câștigat-o în 1870¹⁵.

Nikolaus Stockmann (1832–1905), ajutat de soția, Wilhelmine (n. Lekitsch, originară din Panciova), a reușit să pună pe picioare, la începutul anilor '70 ai secolului al XIX-lea, o rețea amplă de ateliere la Panciova (1856), Timișoara (1861), Arad (1865), Baden (1866), Agram (1873), Groß-Kanizsa (1874), filiale ale celui principal din Viena (I., Kohlmarkt 1–1863)¹⁶.

Misiunea fotografului Danilović la Timișoara nu a fost deloc ușoară, mai ales că Stockmann s-a confruntat cu serioase probleme financiare, cauzate, în parte, de fiul său risipitor, Carl¹⁷. Atelierul, deși fusese pus la vânzare în mai multe rânduri de Stockmann¹⁸, a fost ținut pe linia de plutire de Danilović. După trei ani, în care s-a făcut remarcat în cercurile burgheze din Timișoara, Danilović face un pas nou în carieră și își deschide în 1874 propria afacere:

¹³ *Extra Beilage zum Gross-Becskereker Wochenblatt*, XIV, nr. 3. 43, 22 octombrie 1864, p. 4.

¹⁴ Atelierul a fost inaugurat în decembrie 1870. *Temesvarer Zeitung*, Timișoara, XIX, nr. 283, 11 dec. 1870, p. 6. Clădirea comerciantului M. Pruschinovszky (blănuri și articole din piele) a fost situată în Str. Emanoil Ungureanu, nr. 11.

¹⁵ Împăratul Franz Joseph i-a permis lui N. Stockmann, prin rezoluția din 18 sept. 1870, să folosească titlul acordat de Alteța Sa, Prințul Milan Obrenović, pe teritoriul statului austro-ungar. *Wiener Zeitung*, nr. 234, 29 sept. 1870.

¹⁶ *Biographisches Lexikon 1815–1950*, Bd. 13 (Lfg. 61, 2009), Vienna: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, pp. 277–278. Online pe siteul: http://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_s/Stockmann_Nikolaus_1832_1905.xml. Accesat la 13.06. 2025.

¹⁷ Pe fondul unei dispute iscate între N. Stockmann și N. Lekitsch (nepot al soției, fotograf), ultimul a dezvăluit în ziar problemele financiare ale fotografului Stockmann. Detalii vezi: *Temesvarer Zeitung*, Timișoara, XXVI, 1877, nr. 14, 19 ian. p. 3.

¹⁸ Într-unul dintre anunțuri, Stockmann menționa că vinde afacerea (ustensile și arhiva de 1000 de negative), oferind un contract pe 15 ani, cu 200 fl. chirie pentru spațiu. Detalii vezi: *Temesvarer Zeitung*, Timișoara, V, 1872, nr. 269, 22 nov., p. 4.

„Referindu-mă la anunţul meu anterior, doresc să informez din nou stimatul public că am închis studioul cu numele N. Stockmann, pe care l-am administrat independent timp de trei ani, şi am renovat complet un studio [n.n primul atelier deţinut de Fridolin Hess în Timişoara între 1868–1874, preluat de la Stockmann!] sub numele meu (Cetate, Str. Transilvaniei, nr. 45, Casa Petrovits), pe care l-am deschis cu data de 1 mai, anul acesta. De acum înainte, comenzile repetate pentru toate fotografiile realizate de mine în studioul N. Stockmann pot fi procesate doar în studioul meu. Oferindu-vă asigurarea, că mă voi strădui să satisfac stimatul public în toate privinţele, vă mulţumesc cu sinceritate, B. Danilovits, Fotograf Cetate, Siebenbürgergasse nr. 45, Casa Petrovits”¹⁹.

Situat în Palatul Deschan²⁰, la etajul al doilea, atelierul a fost dotat cu un luminator de sticlă orientat spre nord, vizibil din curtea interioară. La un an şi jumătate distanţă, în luna iunie 1875, Danilović este cooptat de Lazăr Letzter (1832–1897), un vestit fotograf din Seghedin, într-o nouă afacere²¹. După ce a investit circa 12.000 de guldeni cu amenajarea studioului din Piaţa Sfântul Gheorghe, în cel mai elegant stil parizian, Letzter, a fost nevoit să se asocieze cu Danilović pentru a-şi amortiza investiţia²². Despre monumentalitatea stabilimentului²³, unic la acea vreme în Banat, a relatat ziarul *Temesvarer Zeitung* din 24 iulie 1875:

„(Un ornament al Pieţei Seminarului, acum Piaţa Sf. Gheorghe.) Recent, pe casa familiei Pummer s-a ridicat un „salon de sticlă” pentru fotografie,

¹⁹ *Temesvarer Zeitung*, Timişoara, XXIII, 1874, nr. 126, 4 iun., p. 5.

²⁰ Unul dintre cele mai vechi ateliere fotografice timişorene, prevăzut cu un luminator din sticlă, a fost amenajat în Palatul Deschan de fotograf N. Stockmann în anul 1862. Ansamblul de clădiri, ridicat de consilierul aulic Johann Anton Deschan în anul 1735, este consemnat pe planurile oraşului din a doua jumătate a secolului al XIX-lea cu numărul 45. Imobilul (faşada actuală datează din 1856) a fost denumit, în funcţie de proprietarii care s-au succedat de-a lungul a peste două secole, până la naţionalizarea din 1948: Deschan, Manziarly, Georgievits, Petrovits, Róna şi Scherter. Vezi: Wilhelm Weber, „Was heute noch an den Administrationsrat De Jean von Hannsen in Temeswar erinnert”, în <https://www.banater-schwaben.org/nachrichten/dokumentation/dokumentation-detail/160-was-heute-noch-an-den-administrationsrat-de-jean-von-hannsen-in-temeswar-erinnert/>). Site consultat la 05.01 2022.

²¹ *Temesvarer Zeitung*, 24, nr. 170, 28 iulie 1875, p. 3.

²² *Ibidem*, nr. 139, 20 iun. 1875, p. 3.

²³ În Piaţa Sf. Gheorghe, Augustin Pummer a deţinut două imobile. Atelierul Letzter & Danilović a fost amenajat în clădirea de pe colţ (cea din stânga, nr. 33/5), situată la intersecţia Str. Báthory (Str. Gen. Praporgescu) cu străduţa scurtă Str. Enrico Caruso, care ducea spre Turnul Căzărmi Transilvaniei. La parter a funcţionat, timp de mai multe decenii, berăria „Zum Goldenen Löwen”, cunoscută şi sub numele de „Pilsner-Bierhalle Pummer”. Subliniem faptul că preotul romano-catolic Josef Brand, la rândul său fotograf amator, nu a avut niciodată un atelier fotografic aici şi nici nu a deţinut imobilul, aşa cum afirmă Cristian Graure în *Timpul într-un cadru – Timişoara fotografică între 1860–1900*, Editura Brumar, Timişoara, 2013, pp. 34–35.

construit cu gust, pe care renumitul fotograf, domnul Letzter, a reușit să-l realizeze pentru scopul său. Acesta a fost singurul spațiu din centrul orașului, fără rival în ceea ce privește locația și iluminatul. Domnul Letzter a construit un studio cu costuri mari, al cărui exterior este de neegalat oriunde. Mobilierul interior confortabil și eleganța se vor potrivi cu exteriorul nostru, deoarece domnul Letzter este cunoscut pentru vizitarea, aproape, a tuturor capitalelor europene. Acest nou studio combină tot ceea ce este practic și plăcut din punct de vedere estetic, precum și necesar pentru o fotografie de succes. Îi urăm ambițiosului artist mult succes, deoarece realizările acestei instituții pot fi, de asemenea, considerate printre cele mai bune. De altfel, în scurta perioadă de timp în care a fost aici, domnul Letzter și-a câștigat deja o reputație binemeritată și onorabilă²⁴.

La o săptămână după inaugurarea „**Institutului de Artă Fotografică L. Letzter & B. Danilović**” (7 aug. 1875), același cotidian scria despre interiorul magnific al studioului:

„Acesta are mobilier elegant, de bun gust și confortabil, fără egal în orașul nostru. Colecția valoroasă de tablouri care împodobește salonul bărbaților este deosebit de frumoasă, în timp ce salonul femeilor poate fi un exemplu, prin mobilierul său rafinat. Prin urmare, studioul este foarte recomandat atât pentru mobilierul său ales, cât și pentru munca iscusită a conducătorilor săi, care sunt cunoscuți ca artiști remarcabili²⁵.

Impozantul salon de sticlă, situat la etajul al doilea, a dominat Piața Sf. Gheorghe până în anul 1904, când atelierul „Urania”, deținut de fotograful Tóth Alexandru, a fost mistuit de un incendiu în seara zilei de 20 septembrie²⁶. După acest regretabil incident, suprafața vitrată a fost înlocuită cu un zid, iar acoperișul a fost refăcut. În timpul lucrărilor de renovare, realizate în 1919 pentru cabaretul Alhambra, clădirea a fost mansardată, iar fațadele au primit decorațiile zoomorfe pe care astăzi le cunoaștem (bufnițe și vulturi)²⁷.

Despărțirea de Stockmann nu a fost plăcută, șicanele dintre cei doi fiind alimentate în continuare de concurența acerbă dintre ateliere. Firma **Letzter & Danilović** publică în 1875 o clarificare în privința fostului angajator, posibil un răspuns la o polemică mai veche: „Domnul N. Stockmann nu a fost niciodată fotograf de curte la Viena, ci la Belgrad și nu-și mai are studioul în Viena, ci în Hietzing, lângă Viena²⁸. Într-un alt anunț, **Letzter & Danilović**, informează

²⁴ *Temesvarer Zeitung*, XXIV, nr. 167, 24 iul. 1875, p. 2.

²⁵ *Ibidem*, XXIV, nr. 186, 15 aug. 1875, p. 3.

²⁶ *Ibidem*, LIII, nr. 215, 21 sept. 1904, p. 2.

²⁷ Aut. de refacere/mărire obținută în 29 nov. 1919, finalizată la 5 ian. 1920. Mihai Opreș, Mihai Botescu, *Arhitectura istorică din Timisoara*, Ed. Tempus, 2014, p. 147.

²⁸ *Temesvarer Zeitung*, XXIV, nr. 172, 30 iul. 1875, p. 3.

publicul că menţine preţul de 2 fl. şi 50 cr. pentru o duzină de fotografii în format carte de visite „ca la Stockmann”²⁹.

Conştiincios, Vasa Danilović nu s-a lăsat manipulat de partenerii săi, care căutau să facă câştiguri prin alte părţi. Letzter, asemenea lui Stockmann, a fost mereu pe drumuri, fie peste hotare, fie prin ţară, unde se angajase să documenteze proiecte mari de infrastructură. Letzter a surprins magistral lucrările de construcţie ale liniei de cale ferată Timişoara-Orşova desfăşurate între 1876 şi 1878³⁰. Colaborarea dintre cei doi s-a încheiat amiabil la data de 1 mai 1876³¹. Letzter, în schimbul unor compensaţii financiare, i-a cedat lui Danilović atelierul din Piaţa Sf. Gheorghe³².

În cei 14 ani cât a rezidat la Timişoara, împreună cu soţia, Vasa Danilović a desfăşurat o activitate bogată în plan profesional, atelierelor sale producând un număr mare de portrete, individuale şi de grup (bust sau figură întregă). Cei mai mulţi clienţi proveneau din clasa de mijloc (funcţionari, avocaţi, comercianţi şi soţiile lor, ofiţeri, preoţi de confesiuni diferite), urmaşi de reprezentanţii nobilei bănăţene care, pe timpul iernii, se retrăgeau, de regulă, în casele lor din Timişoara. Muzeul de Artă Aplicată din Belgrad deţine un număr impresionant de fotografii realizate de Vasa Danilović. Printre cei portretizaţi l-am identificat chiar pe fotograf şi soţia lui, ambii surprinşi în atelierul din Timişoara în jurul anului 1880³³.

Pe lângă portretele realizate în atelier, Danilović a avut parte şi de comenzi speciale. Baronul Ambrózy Béla (1838–1911), un pionier al apiculturii moderne în Ungaria, l-a însărcinat pe Danilović să-i fotografieze stupina de pe moşia din Giarmata (jud. Timiş). Cu îngăduinţa lui Ambrózy, preocupat să-şi promoveze munca, Danilović a pus imaginile la vânzare (21 × 40 cm) în reviste de profil, la preţul de 1 fl. 20 cr. bucata³⁴. Pentru a satisface nevoile acestui segment de clienţi, fotograf a aderat în ianuarie 1875 la „*Délmagyarországi Természettudományi Társulat*” („Societatea de Ştiinţe Naturale din Ungaria de Sud”).³⁵

²⁹ *Ibidem*, nr. 274, 30 nov. 1875, p. 4.

³⁰ *Ibidem*, XXV, nr. 239, 18 oct. 1876, p. 2.

³¹ *Ibidem*, nr. 124, 31 mai 1876, p. 3.

³² Între cei doi se lasă totuşi reproşuri tardive ce-i drept. Peste o lună, Letzter îl va soma pe Danilović să înapoieze de pe firmă medalia de aur „*Kunst & Wissenschaft*” (Artă şi Ştiinţă) câştigată de el. Detalii vezi: *Temesvarer Zeitung*, XXV, nr. 129, 7 iun. 1876, p. 3.

³³ Vasa Danilović, fotografiat în atelierul său din Timişoara, cca. 1880, format cabinet, inv. no. MAA H-3761-2 (old Inv. No. MAA 20410-2); Sidonia Danilović, surprinsă în atelierul din Timişoara, cca. 1880, format cabinet, inv. no. MAA H-3761-1 (old Inv. No. MAA 20410-1). Îi adresăm mulţumiri doamnei Jelena Perać, muzeograf în cadrul Muzej primenjene umetnosti – Beograd (Museum of Applied Art, Belgrade), pentru că ne-a pus la dispoziţie, spre publicare, cu acceptul conducerii instituţiei, cele două portrete.

³⁴ *Organ des Vereins der deutschen und österreichischen Bienenwirthe*, XXX, nr. 14, 15 iul. 1874, p. 172.

³⁵ *Természettudományi évkönyv, A délmagyarországi természettudományi társulat közlönye*, II. Évfolyam. 1875–1876, p. 2.

Despre un episod tensionat, în care a fost implicat atelierul Danilović, aflăm dintr-o scrisoare pe care preotul romano-catolic Jenő Szentkláray i-a adresat-o prefectului Zsigmond Ormós, în februarie 1879. Szentkláray avea nevoie pentru ultima sa lucrare, *Száz év Délmagyarország újabb történetéből, 1779-től napjainkig*, dedicată celor 100 de ani scurși de la încorporarea Banatului la Regatul Ungariei, de o reproducere fotografică a comisarului regal Niczky Kristóf. Portretul acestuia urma să fie gravat pe cupru și tipărit. Consternat și presat de timp, Szentkláray, îi cere ajutorul lui Ormós: „Fotograful Danielovits din Timișoara nu poate face o copie fotografică a portretului lui Kristóf Niczky, deoarece – cum se spune – imaginea este foarte veche și decolorată [...] vă rog să luați fotografia de la Danielovits și să o dați lui Hess sau unui alt fotograf, care este și pictor, pentru copiere, iar dacă copia este suficient de reușită încât trăsăturile sunt clar vizibile, lucru de care nu am niciun motiv să mă îndoiesc acum, vă rog să trimiteți fotografia artistului Viktor Jasper la Viena. Îi voi plăti prețul fotografiei fotografului în cauză imediat ce ajung acasă³⁶. În cele din urmă, portretul a fost realizat și inserat la începutul volumului. Rămâne însă un mister motivul pentru care atelierul a refuzat comanda.

Din categoria cartoanelor utilizate la Timișoara (cele mai multe comandate la Eisenschiml & Wachtl și K. Krziwanek din Viena), două modele ies în evidență. Primul, în format cabinet (16,5 × 10,5 cm), are imprimat pe verso un cartuș ornamental, având forma unui sarcofag roman cu acrotere pe colțuri, cu înscrisul: „Fotografie B. Danilović, St. Georgsplatz. Die Platten werden zur Nachbestellung auf bewahrt”. Grafica celui de-al doilea carton, tipărit de firma F. Brunck Söhne din Nürnberg, este simplă, dar elegantă: pe un fundal crem, de tip guilloché, distingem semnătura fotografului, cu litere cursive, sub care sunt trecute ocupația și adresa cu majuscule: „B. Danilović, FOTOGRAF TEMESVÁR St. Georgs-Platz. Die Platten werden zur Nachbestellung auf bewahrt”.

La începutul anilor '70 ai veacului al XIX-lea, Vasa Danilović l-a cunoscut pe Josef Brand, preot romano-catolic care, la vremea respectivă, activa ca profesor la gimnaziul piarist din Timișoara. Datorită pasiunii sale pentru fotografia stereoscopică, Josef Brand a ajuns să aibă o relație de prietenie cu celebrul fotograful vienez Fritz Luckhardt (1843–1894)³⁷. Pe această filieră, Danilović

³⁶ Miklósik Ilona, „Temesvári fényírók és fényírdák (a XIX. század közepétől az 1880-as évekig)”, în *Mindenki Kalendáriuma 2023. Helytörténeti Évkönyv*, p. 225.

³⁷ Colaborarea dintre cei doi a debutat după 1870, când Luckhardt obține titlul de fotograf al Curții Imperiale Austriece. Între 1871–1887, Fritz Luckhardt a ocupat funcția de secretar al „Societății Fotografice din Viena”. Printre fotografiile stereoscopice rămase de la Josef Brand, astăzi deținute de un colecționar particular din Germania, au fost identificate mai multe imagini realizate de Luckhardt în Viena. Ele fac parte din celebra serie de „portrete cu tinere frumoase” (cca. 200), comercializate de fotograf în perioada 1868–1872. Timm Starl, „Fotografen, Druckanstalten, Kunsthandel”, Verlag, în *Blickfänge einer Reise nach Wien. Fotografien 1860–1910*

a fost acceptat ca membru al prestigioasei „Photographische Gesellschaft” („Societatea Fotografică din Viena”) în luna mai 1875³⁸.

Personalitate dinamică a societăţii timişorene din ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea, preotul Josef Brand, şi-a făcut mereu simţită prezenţa datorită aparatului de fotografiat pe care obişnuia să-l ia cu el. Printre sutele de fotografii stereoscopice rămase de la Brand (scene cotidiene, evenimente, cadre urbane, portrete de familie), multe în colecţii particulare, am identificat câteva imagini cu familia Danilović. Portretele celor doi soţi, de tip bust, realizate de Brand, conform notaţiilor de pe verso, la 1 mai 1880, au o certă valoare documentară; Vasa este surprins din profil, spre stânga, iar Sidonia din faţă. La gâtul soţiei distingem o broşă cu portretul fotografului. De asemenea, Brand a fost fotografiat în atelierul Danilović, la cererea lui – aşezat pe un scaun, citind o revistă – flancat de două camere de portrete (27 apr. 1880). Într-o altă imagine, (1880), Brand apare, în aceeaşi ipostază, lecturând un ziar pe balconul atelierului, având în spate Piaţa Sf. Gheorghe³⁹.

Danilović a înţeles că prosperitatea afacerii sale depindea de însuşirea constantă a îmbunătăţirilor survenite în tehnica fotografică, respectiv de plasarea celor mai noi produse pe piaţa locală. În aprilie 1882⁴⁰, el anunţa publicul timişorean că a început să folosească procedeul rapid (*Schnellverfahren*) al fotografului Karl Kroh (1882–1886), o variantă vieneză a celui cu gelatină bromură⁴¹.

În 1871, Richard Maddox a propus acoperirea negativelor cu o soluţie compusă din nitrat de argint şi bromură de cadmiu, în locul colodiului, folosind gelatina ca liant. Pentru a releva imaginea a folosit acid galic. Perfecţionările succesive aduse procedeului până în 1878 au conferit negativelor de sticlă o sensibilitate de patru ori mai mare decât a celor obţinute anterior prin colodiu umed. Având un timp de expunere de până la o secundă, plăcile uscate, produse manual sau în fabrică, puteau fi stocate în atelier până la utilizare⁴². Danilović se înscrie astfel unui grup select de fotografi bănăţeni (Josef Kossak, Antal Knirsch, Paul Boživoj, Sándor Mayer, István Oldal) care, în decursul anului 1882, au adoptat în premieră procedeul cu gelatină bromură de argint. Danilović a participat, alături de A. Knirsch şi J. Kossak, la Expoziţia Industrială Austro-Ungară de la Trieste (1 aug.-15 nov. 1882). A câştigat o medalie de bronz care, ulterior, a fost transpusă grafic pe cartoanele sale fotografice⁴³.

aus den Sammlungen des Historischen Museums der Stadt Wien, Katalog zur 262. Sonderausstellung, Wien: Museen der Stadt Wien, 2000, p. 192.

³⁸ *Photographische Correspondenz*, XIII, nr. 133 din 1875, p.117.

³⁹ Fotografiele se află într-o colecţie privată din Germania.

⁴⁰ *Temesvarer Zeitung*, XXXI, nr. 89, 19 apr. 1882, p. 4.

⁴¹ *Photographische Correspondenz*, nr. 191 din 1879, p. 217.

⁴² Adrian-Silvan Ionescu, *op. cit.*, pp. 163–164.

⁴³ *Photographische Correspondenz*, nr. 236, 1882, p. 264.

Serbia, susținută de Imperiul Austro-Ungar, s-a proclamat regat pe 22 feb./6 mart. 1882⁴⁴, sub conducerea Regelui Milan I Obrenović. Cățiva fotografi bănățeni, de etnie sârbă, au profitat de noua conjunctură politică pentru a se face remarcați în țara vecină. La începutul lunii noiembrie 1882, Danilović deschide o filială la Belgrad, în str. Knez Mihajlova, lângă domnul Kara Stojanović⁴⁵. În timpul verii, lucrează atât în Becicherecul Mare, cât și în Băile Herculane, unde îl are ca asociat pe concitadinul său, Adolf Wippler. Un portret al pastorului evanghelic din Panciova, Karl Bohus (1862–1932), din această perioadă, conține, pe verso, cele trei locații: „A.Wippler & B. Danilović/Fotografie/Herkulesbad, Temesvár & Belgrad”⁴⁶.

Informat de vizita Regelui României, care urma să aibă loc în zilele de 18/30 august și 19/31 august 1884, la Belgrad, Danilović a făcut pregătirile necesare pentru a immortaliza acest moment istoric. Prezența suveranului român consfințea, atât bunele relații politice dintre cei doi monarhi, cât și rolul acestora în menținerea unui echilibru de putere în regiune.

În dimineața zilei de 30 august 1884, la ora 11, Carol I, Regele României, însoțit de o suită de demnitari a debarcat pe cheiul râului Sava. Aici a fost întâmpinat de Regele Milan cu onoruri militare, după care, cei doi au pornit cu trăsura spre Palatul Regal. Abil, fotograful Danilović a surprins alaiul de sus, în timp ce acesta se deplasa dinspre port, pe Str. Karađorđeva, chiar înainte de a urca spre Catedrala ortodoxă Sf. Mihail⁴⁷. Pentru acest cadrul larg, panoramic, Danilović și-a instalat aparatul de fotografiat pe terasa Kalemegdan (astăzi Parcul din jurul Cetății Belgradului).

Distingem în fundal Râul Sava, arcul de triumf ridicat special pentru eveniment și vasul *Ștefan cel Mare*. Coloana oficială, aflată în mișcare spre Palatul Regal, a fost flancată de soldați din garda de onoare, în spatele cărora se află un public numeros. Multitudinea de steaguri sârbești și românești de pe traseu întregesc atmosfera de sărbătoare. Ne impresionează ruralitatea peisajului, casele modeste și străduțele sinuose ale vechiului Belgrad.

La Palat, Carol I a fost întâmpinat de Regina Natalia și Prințul Alexandru, iar după prânzul festiv, acesta i-a primit pe oficialii sârbi. În jurul orei șase după-amiaza, cei doi monarhi au vizitat fortăreața orașului, unde li s-a oferit o paradă ceremonială din partea armatei sârbe.

⁴⁴ Marius Tănase, „Legături dinastice româno-sârbe în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea”, în *Buletinul de Studii lingvistice și interculturale*, nr. 1/2021, p. 26.

⁴⁵ *Srpska nezavisnost*, 11 noiembrie 1882, p. 6. Este vorba de fostul atelier a lui Petar Đ. Jovanović.

⁴⁶ Fotografia (cdv) face parte din Albumul Parohiei Evanghelice din Orșova. Îi mulțumim domnului Alexandru Ungurean că ne-a pus la dispoziție mai multe imagini din colecția personală.

⁴⁷ *Srpske novine*, LI, nr. 183, 21 august 1884, p. 1.

Regele Milan i-a acordat lui Carol I titlul de „Şef al Regimentului 6 Infanterie”, iar trupele au defilat în faţa celor doi. Seara a avut loc un bal magnific în cinstea suveranului român, iar a doua zi o nouă paradă militară, de data aceasta în parcul Topčider (19/31 aug.). Carol I şi-a petrecut ultimele ore la Belgrad în compania adorabilei regine Natalia. Acesta s-a născut în Moldova, într-o familie respectabilă, bunicul ei fiind vornicul Petru Cheşcu. După dineu, distinsul oaspete a fost condus cu aceleaşi onoruri, ca la recepţie, spre debarcader, unde s-a îmbarcat pe vasul *Ştefan cel Mare* cu direcţia Baziaş⁴⁸.

Avem convingerea că panorama realizată de Danilović, deocamdată singura înregistrare cunoscută a evenimentului, face parte dintr-o serie menită să documenteze prezenţa Regelui Carol I la Belgrad⁴⁹. Mai mult ca sigur, cele mai reprezentative cadre au fost oferite, sub forma unui album, familiei regale sârbe. La sfârşitul aceluiaşi an (1884), în semn de recunoştinţă, pentru imaginile furnizate, Danilović a obţinut titlul de „fotograf al Curţii Regale Sârbe” (краљ. двор.фотограф)⁵⁰. După ştiinţa noastră, doar trei fotografi bănăţeni au fost onoraţi cu acest titlu: Nikola Lekić (1853–1899), Vasa Danilović (1842–1900) şi Milan Jovanović (1863–1944).

Evenimentele oficiale (vizite regale, manevre militare, ceremonii publice etc.) constituiau pentru fotografii din provincie⁵¹ un prilej nesperat de a se face remarcaţi în faţa suveranului sau a membrilor familiei regale. Mecanismul prin care au fost acordate titlurile de furnizori regali în Regatul Serbiei, a fost asemănător celor existente în alte monarhii europene. Calitatea imaginilor, stabilitatea afacerii şi conduita morală ireproşabilă a fotografului constituiau criterii solide pentru acordarea, în funcţie de bunăvoinţa suveranului, a unor distincţii, începând de la medalii şi până la râvnitul titlu de furnizor al Curţii Regale. Pe lângă prestigiul social care însoţea acest titlu, Danilović a obţinut şi dreptul de a folosi imaginea şi numele monarhului în scopuri comerciale.

⁴⁸ Marius Tănase, *op. cit.*, p. 28.

⁴⁹ Fotografia „Dolazak rumunskog kralja Karola I u Beograd 1884. godine” („Sosirea Regelui Carol I al României la Belgrad în 1884”) se află în colecţia Muzeului Oraşenesc din Belgrad. A fost reproduşă în lucrarea Milanka Todić, *Istorija srpske fotografije*, Beograd: Prosveta: Muzej primenjene umetnosti, 1993, p. 151.

⁵⁰ Titlul i-a fost acordat în ultimul trimestru al anului 1884. Danilović scoate la vânzare atelierul din Timişoara începând cu data de 1 mai 1885. El se recomandă în anunţ ca „fotograf al Curţii Regale Sârbe” din Timişoara. *Photographische Notizen*, nr. 240, decembrie 1884, p. 3.

⁵¹ În colecţia Bibliotecii Naţionale a Franţei se află o fotografie cu Str. Regele Milan realizată de D. Krstovic în preajma acestui eveniment, conform însemnărilor de pe verso. Pe lângă numeroasele steaguri care decorează clădirile, distingem, în mijlocul străzii un pavilion festiv, decorat cu stemele celor două regate (F. 18. Vue de la rue Michel à l'arrivée du Roi de Roumanie à Belgrade; dintr-o serie de 17 imagini donate în 1885 de V. Yakchitch. Bibliothèque Nationale de France, département Société de Géographie, SG WC-54. Am acces site-ul la 10.09. 2025).

Regăsim distincția tipărită pe ultimul său carton fotografic din Timișoara, la finalul anului 1884: „B. DANILOVIĆ / k. Hof – Fotograf / TEMESVÁR – ST.GEORGSPLATZ”.

Profitând de noile oportunități financiare din țara vecină, Vasa Danilović vinde atelierul din Piața Sf. Gheorghe fotografului Josef Kossak (ianuarie 1885)⁵². După ce și-a încheiat toate socotelile în Timișoara, fotografului Danilović și-a luat rămas bun de la clienți și apropiați (mai 1885):

„Prin mutarea atelierului fotografic de aici [n.n. Timișoara], la Belgrad, afacerea mea, care există de 14 ani, se termină aici. Aducând acest lucru în atenția clienților mei, nu mă pot abține în același timp să-mi exprim cele mai profunde mulțumiri pentru sprijinul lor amabil de-a lungul anilor. De asemenea, profit de ocazie pentru a trimite un rămas bun din inimă și urări de bine tuturor prietenilor și cunoscuților mei. B. Danilovits și soția sa”⁵³.

La Belgrad, în primii ani de activitate, Atelierul Danilović a funcționat în mai multe spații închiriate: pe Str. Kralj Milanova, vizavi de Ministerul Afacerilor Interne, sau în cartierul Terazije, pe Str. Kolarčeva, la nr. 4, în curte. La sfârșitul anului 1885, familia Danilović a cumpărat o casă cu grădină, în centrul orașului, situat pe strada Topličin venac, nr. 1. Într-una din vizitele pe care Josef Brand le-a făcut cuplului Danilović la Belgrad (1886), neobositul preot i-a surprins pe scările casei, înconjurați de servitori⁵⁴. O altă imagine remarcabilă îl are protagonist chiar pe fotografului Danilović stând în fața casei sale. În partea stângă a imobilului se distinge luminatorul de sticlă al atelierului cu intrarea principală, surmontată de firma fotografului. Prin arhitectura sa specifică, adaptată funcției, această construcție precede studioul profesional amenajat de Milan Jovanović (1901) în Str. Kralja Milana, nr. 46.⁵⁵

Printre clienții lui Danilović care au frecventat atelierul din Belgrad s-au numărat membri ai familiei regale Obrenović (Regele Milan, regina Natalia, Prințul Alexander), deputați, funcționari, actori, academicieni, între care Mihajlo Valtrović, Vladan Đorđević, Jovan Žujević, Lazar Dokić, Marko T. Leko ș.a.⁵⁶. El a realizat o serie îndrăgită de fotografii înfățișând femei în port popular sârbesc⁵⁷.

⁵² *Temesvarer Zeitung*, XXXIV, nr. 5, 8 ian. 1885.

⁵³ *Ibidem*, nr. 102, 5 mai 1885, p. 3.

⁵⁴ Cu prilejul acestei călătorii, Brand a realizat mai multe cadre urbane, cu o valoare documentară deosebită pentru istoria Belgradului: gara, palatul regal, străzi, panoramă cu râul Sava și portul etc.

⁵⁵ În istoriografia sârbă s-a perpetuat ideea că studioul lui Milan Jovanović a fost primul de acest fel ridicat în Belgrad. Vezi: Malić Goran, „Dvorski fotografi u Srbiji u XIX veku”, în *Novine beogradskog čitališta* 14, Beograd 1994, p. 10.

⁵⁶ Miroslav Aleksandrić, *Fotografi i fotografski ateljei u Srbiji: 1860–1918:(period kartonki)*, Izdavač. FotoMuzej, Beograd, 2012, p. 56.

⁵⁷ [32 phot. de types et de costumes de Serbie, par Jean Lacroix, phot. à Genève, B. Danilović, F. Regetzky, D. Krstovic, Georg Kraljevacki, M.M. Handzserlija, N. Lekitsch, tous phot. à

Danilović nu s-a limitat doar la portrete de studio, ci a executat reproduceri după tablouri celebre, imagini cu ceramică tradiţională⁵⁸, precum şi clişee cu scene urbane din Belgrad, folosite ulterior la editarea unor cărţi poştale ilustrate. Fotografiile cu familia regală au fost multiplicare şi distribuite atât în ţară, cât şi în străinătate. Una dintre imaginile lui Danilović, în care Regele Milan apare alături de regină şi prinţul moştenitor, a fost reprodusă pe prima pagină a revistei franceze *Le Monde illustré* din 12 dec. 1885⁵⁹.

La Timişoara, Danilović l-a instruit pe Svetislav Jovanović, fratele pictorului Paja Jovanović şi a fotografului Milan Jovanović din Vârşeţ, iar în 1891 l-a avut ca asistent, în studioul său din Belgrad, pe Konstatin Vukov din Becicherecul Mare⁶⁰. În 1889, a câştigat o medalie de argint pentru fotografiile trimise la Expoziţia Universală de la Paris⁶¹. În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, a deschis o filială sezonieră la Neusatz (Novi Sad), în sediul Comunităţii Bisericeşti Ortodoxe Sârbe, situat pe str. Principală (unde funcţiona şi Cofetăria lui Schull)⁶².

Vasa Danilović s-a stins din viaţă la Belgrad, în urma unui infarct, la 5 mai 1900. Avea vârsta de 58 de ani⁶³. În luna octombrie a aceluiaşi an, văduva lui a declarat închiderea afacerii într-un ziar din Budapesta⁶⁴. Originară din Apatin, Sidonia Danilović (n. Pap) a decedat la 26 martie 1908, la vârsta de 60 de ani⁶⁵. În urmă ei, a rămas o avere considerabilă, de aproape 5.000 de dinari. Neavând moştenitori direcţi, poliţia din Belgrad a anunţat oraşul Timişoara, în speranţa găsirii unor rude sau pretendenţi⁶⁶.

Belgrade, F. Luckhardt, phot. à Vienne, don Vladimir Yakchitch en 1885], Bibliothèque nationale de France, département Société de Géographie, SG WC-53, de pe site: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8528919j/f4.item.r=B.zoom#> (Yakchitch, Vladimir)

⁵⁸ Ranko Barišić a achiziţionat în 2023 pentru Muzeului Etnografic din Belgrad 3 fotografii cu obiecte ceramice, de uz casnic, de la Knjaževac. Ele au fost fotografiate în atelierul Danilović din Belgrad. Vezi: Ranko Barišić, „Tri fotografije vaze Danilovića”, în *Glasnik, Museia Banata*, 15, Pancevo – Vrsac Zrenjanin-Kikinda, 2013, pp.188–197.

⁵⁹ *Le Monde illustré*, XXIX, nr. 1498, 12 dec. 1885.

⁶⁰ Miroslav Aleksandrić, *op. cit.*, p. 57.

⁶¹ Ministère du commerce, de l'industrie et des colonies, *Exposition universelle de 1889. Liste des récompenses distribuées aux exposants le 29 septembre 1889*, Imprimerie Nationale, 1889, p. 130.

⁶² Miroslav Aleksandrić, *op. cit.*, p. 56.

⁶³ Beograd Stari grad, Saborna crkva [Catedrala Sf. Mihail] – Matična crkvena knjiga umril, Reg. 30/ 1899–1902, p. 179. Registru disponibil pe platforma: Digitalni repozitorijum Istorijskog arhiva Beograda/Digital Repository of the Historical Archives of Belgrade. Site accesat la 10.09.2025.

⁶⁴ *Budapesti Hírlap*, nr. 284, 16 oct. 1900. október, p. 11.

⁶⁵ Beograd, Vračar, Crkva Krista Kralja (katolička), Reg. nr. 4 (umrlih 1900–1910), p. 132/278. Registru disponibil pe platforma: Digitalni repozitorijum Istorijskog arhiva Beograda/Digital Repository of the Historical Archives of Belgrade. Site accesat la 10.09.2025.

⁶⁶ *Temesvarer Zeitung*, LVII, nr. 177, 4 august 1908, p. 3.

Casa Danilović a fost vândută comerciantului Kosta Pandjela. Luminatorul de sticlă a fost desființat și fațada completată în stilul imobilului. Fiica lui Pandjela, Olivia, s-a căsătorit în 1919 cu comerciantul Borivoje Migrić. În 1933 acesta a ridicat o clădire impozantă, cu 5 etaje, în stil Art Deco. În urma alipirii acestui segment la strada adiacentă, perpendiculară pe ea, adresa a devenit Obilićev venac, 26⁶⁷.

Bibliografie

Surse inedite

Arhiv Vojvodine (Novi Sad) Parohia ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului” din Zrenjanin Muzej Primenjene Umetnosti – Beograd (Museum of Applied Art, Belgrad) Parohia Evanghelică Orșova Albumul Parohiei Evanghelice din Orșova

Surse editate.

Lucrări generale și speciale

Aleksandrić, Miroslav, *Fotografi i fotografski ateljei u Srbiji: 1860–1918.:(period kartonki)*, Izdavač. FotoMuzej, Beograd, 2012.

Budapesti Hírlap, 1900.

Barišić, Ranko, „Tri fotografije vaze Danilovića”, în *Glasnik, Museia Banata*, 15, Pancevo – Vrsac Zrenjanin-Kikinda, 2013.

Cristian Graure în *Timpul într-un cadru – Timișoara fotografică între 1860–1900*, Editura Brumar, Timișoara, 2013.

Gross-Becskereker Wochenblatt, 1860, 1864, 1875.

Ionescu, Adrian-Silvan, „Introducere în tehnica și arta fotografiei din secolul al XIX-lea. Inventatori și maeștrii”, în *Materiale de Istorie și Muzeografie: București*, XXI, 2007.

Kalapis, Zoltán (1992), „A Becskereki fényíró”, în *Betűk és képek*. Forum, Újvidék, 1992. *Le Monde illustré*, 1885.

Malić Goran, „Dvorski fotografi u Srbiji u XIX veku”, în *Novine beogradskog čitališta* 14, Beograd 1994.

Miklósik, Ilona, „Temesvári fényírók és fényírdák (a XIX. század közepétől az 1880-as évekig)”, în *Mindenki Kalendárium* 2023.

Ministère du commerce, de l'industrie et des colonies, *Exposition universelle de 1889. Liste des récompenses distribuées aux exposants le 29 septembre 1889*, Imprimerie Nationale, 1889.

⁶⁷ Informațiile inedite privind soarta casei Danilović le-am gasit în postarea doamnei Branka Djordjevic-Nakanishi (3 mai 2021), administratorul Grupului de Facebook „Bio jednom jedan Beograd”. Accesat în data de 03.09 2025.

- Opriş, Mihai, Botescu, Mihai, *Arhitectura istorică din Timisoara*, Ed. Tempus, Timişoara, 2014.
- Organ des Vereins der deutschen und österreichischen Bienenwirthes 1874.
- Photographische Correspondenz, 1879, 1882.
- Photographische Notizen*, 1884.
- Starl, Timm, „Fotografen, Druckanstalten, Kunsthandel, Verlage“, in *Blickfänge einer Reise nach Wien. Fotografien 1860–1910 aus den Sammlungen des Historischen Museums der Stadt Wien, Katalog zur 262. Sonderausstellung*, Wien: Museen der Stadt Wien, 2000.
- Srpska nezavisnost*, 1882, 1884.
- Tănase, Marius, „Legături dinastice româno-sârbe în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea“, în *Buletinul de Studii lingvistice şi interculturale*, nr.1/2021.
- Temesvarer Zeitung*, Temesvar, 1870, 1872, 1874, 1875, 1876, 1882, 1885, 1877 1896, 1904.
- Torontal* 1925.
- Todić, Milanka, *Istorija srpske fotografije*, Beograd: Prosveta: Muzej primenjene umetnosti, 1993.
- Wiener Zeitung*, 1870.

Webografie

- Bibliothèque nationale de France, département Société de Géographie, SG WC 53: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8528919j/f41.item.r=B.zoom#>.
- Biographisches Lexikon 1815–1950, Bd. 13 (Lfg. 61, 2009), Vienna: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, pp. 277–278. Online: http://www.biographien.ac.at/oebL/oebL_s/Stockmann_Nikolaus_1832_1905.xml.
- Confession in the region, Arhiv Vojvodine (Novi Sad), platformă online: <https://maticneknjige.org.rs/>
- Digitalni repozitorijum Istorijskog arhiva Beograda/Digital Repository of the Historical Archives of Belgrade, Beograd Stari grad: <https://digitalni.arhiv-beograda.org/login.php>
- Djordjevic-Nakanishi, Branka, Grupul de Facebook „Bio jednom jedan Beograd” (3 mai 2021): <https://www.facebook.com/groups/biojednomjedanbeograd/>
- Weber, Wilhelm, „Was heute noch an den Administrationsrat De Jean von Hannsen in Temeswar erinnert” (10.12.2010), în <https://www.banater-schwaben.org/nachrichten/dokumentation/dokumentation-detail/160-was-heute-noch-an-den-administrationsrat-de-jean-von-hannsen-in-temeswar-erinnert/>.

Il. 1. Fostul Atelier L. Letzter & B. Danilović din Piața Sf. Gheorghe, Timișoara, cca. 1898 (stânga imaginii), Colecție particulară H.W., Germania.

Il. 2. Verso, carton fotografic Atelier B. Danilović, Timișoara, sfârșitul anului 1884.
Titlul „*k. Hof-Fotograf*” — fotograf al Curții Regale Sârbe — întărit de stema oficială
a statului și motto-ul „*TEMPUS ET MEUM JUS*”. Colecție personală.

Il. 3. Vasa Danilović, portret realizat în atelierul din Timisoara, cca. 1880, format cabinet, Muzej primenjene umetnosti – Beograd (Museum of Applied Art, Belgrade).

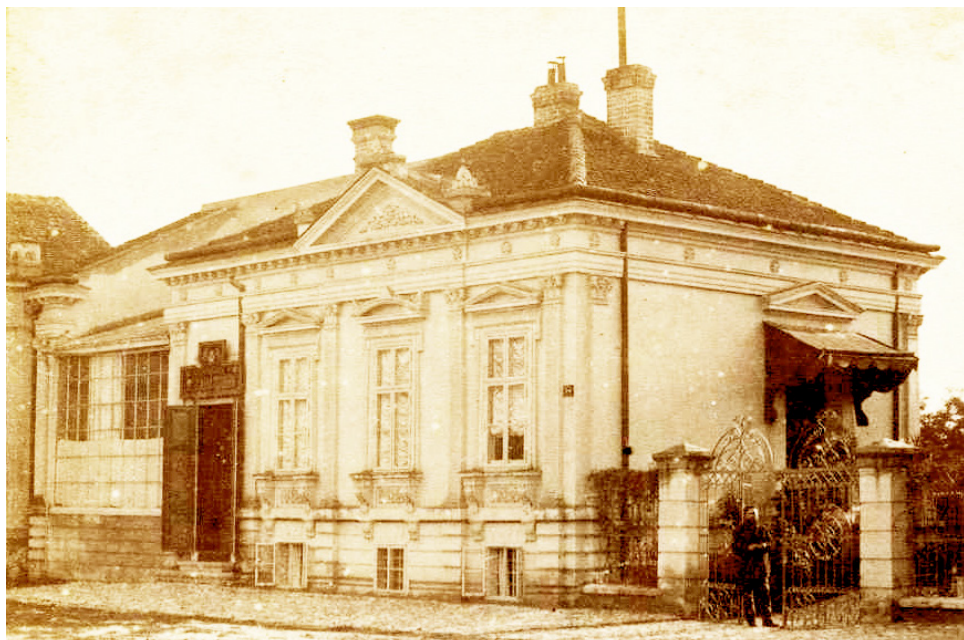
Il. 4. Sidonia Danilović, portret realizat în atelierul din Timisoara, cca. 1880, format cabinet, Muzej primenjene umetnosti – Beograd (Museum of Applied Art, Belgrade).

Il. 5. Preotul Josef Brand în atelierul lui V. Danilović, Timișoara, 1880, Colecție particulară H.W., Germania.

Il. 6. Sosirea Regelui Carol I al României la Belgrad în 1884, Muzej Grada Beograda (Belgrade City Museum).

Il. 7. Casa Danilović, Strada Topličin venac, nr. 1, fotografie realizată de Josef Brand, 1886, Colecţie particulară H.W., Germania.

Il. 8. Familia regală Obrenović, atelier V. Danilović, 1885 – Colecţia Dragoljub Badrljica, Mokrin. Imaginea a fost reprodusă în *Le Monde illustré* din 12 dec. 1885.